

Discussies vol vuur

LEERLINGEN ENTHOUSIAST DOOR LESSEN OVER HISTORISCHE SIGNIFICANTIE

Vol vuur vliegen de leerlingen elkaar verbaal in de haren. Hoewel we genieten van de inhoud van het gesprek moeten alle zeilen bijgezet worden om het in goede banen te leiden. Leerlingen popelen werkelijk om aan het woord te komen en in een vlammend betoog de anderen te overtuigen dat juist hun persoon of gebeurtenis het belangrijkste is geweest voor de ontwikkeling van de parlementaire democratie.

Een ideale gemotiveerde klas als droombeeld bij een les over de geschiedenis van de democratie? Nee, gewoon een doorsnee klas op een doorsnee school. Natuurlijk slaan de leerlingen de plank soms flink mis, maar aangemoedigd door een prikkelende lessenserie met een duidelijke opbouw zijn leerlingen gaandeweg geboeid geraakt door de vraag: wat maakt iets of iemand belangrijk in de geschiedenis?

Historische significantie

“Waarom moeten we dit weten? Wat heeft het voor zin om te leren over Thorbecke, hij is toch allang dood?” Deze en soortgelijke vragen krijgt een geschiedenisdocent regelmatig te horen. Voor leerlingen is het niet altijd even duidelijk waarom het belangrijk is om te leren over mensen en gebeurtenissen van lang geleden. Wat heeft dat te maken met hun leven nu? In de lessenserie ‘Nederland als democratie’¹ draaien we het om: aan de leerlingen wordt de vraag gesteld of en waarom bepaalde personen en gebeurtenissen uit het verleden belangrijk zijn geweest. Het bepalen van de historische significantie² van personen en gebeurtenissen is niet alleen een uitdagende en motiverende vraag voor leerlingen, maar het nadenken hierover omvat ook veel aspecten die bij geschiedenisleren belangrijk zijn. Leerlingen hebben kennis nodig van allerlei feiten, begrippen en ontwikkelingen die met een persoon of gebeurtenis te maken hebben en gebruiken deze in hun redeneringen. Verschillende aspecten van historisch redeneren³ kunnen daar bij aan de orde komen. Leerlingen moeten gebruik maken van structuurbegrippen zoals veranderingen en hun impact, oorzaken, en gevolgen op lange en korte ter-

mijn. Om het historisch belang te bepalen is het nodig om de persoon/gebeurtenis in de context van zijn eigen tijd te plaatsen, te bepalen wat het belang was in zijn/haar eigen tijd, en te kijken naar het belang er van voor het heden (en eventueel ook tussengelegen tijden). Op deze wijze wordt er een verband gelegd tussen heden en verleden en kan het zicht geven op grotere lijnen in de geschiedenis. Bepalen of iets historisch gezien belangrijk is, vraagt om het geven van een oordeel. Leerlingen moeten een standpunt innemen en dat onderbouwen met informatie uit bronnen. Omdat er geen vaststaand antwoord is, worden andere leerlingen uitgenodigd met hun standpunt te komen en het andere standpunt te ontkrachten. Zo oefenen leerlingen met argumenteren.

De lessen

De lessenserie ‘Nederland als democratie’ gaat over de ontwikkeling van de Nederlandse democratie van 1795 tot heden. Het thema sluit aan bij Domein D - Geschiedenis van de rechtsstaat en van de parlementaire democratie, en er is ruim aandacht voor eindtermen uit Domein A. Doordat de lessenserie vier tijdvakken beslaat (tijd van pruiken en revoluties, tot en met tijd van televisie en computers) past ze ook goed bij het nieuwe examenprogramma geschiedenis. De lessenserie is ontwikkeld voor 4-vwo, maar de opzet van deze lessenserie is ook geschikt voor andere leerjaren en niveaus. Naar inzicht van de docent kan hiervoor het bronnenmateriaal aangepast worden (qua hoeveelheid en/of niveau), extra werktijd gegeven worden, en/of kunnen de beoordelingscriteria aangepast worden. In figuur 1 staat de inleiding op de leerlingenopdracht.

De leerlingen werken in verschillende stappen aan deze opdrachten, ondersteund door bronnenmateriaal en werkbladen. In de introductie-opdracht wordt nagedacht over de verschillende soorten argumenten om iets of iemand historisch belangrijk te vinden. Daarna worden de leerlingen in groepen ingedeeld en krijgen ze een persoon of gebeurtenis toegewezen, die ze op basis van bijgeleverd bronnenmateriaal bestuderen. Om een overzicht over de hele periode te krijgen, maken de leerlingen eerst in hun groep een tijdbalk waar ze hun

de eigen persoon/gebeurtenis en het formuleren van argumenten voor en tegen. Om de historische significantie te bepalen krijgen de leerlingen als handreiking vier criteria op basis waarvan een persoon of gebeurtenis belangrijk kan worden gevonden. De persoon/gebeurtenis:

- zorgde voor grote veranderingen in de tijd zelf;
- zorgde voor grote veranderingen over langere tijd;
- staat symbool voor iets, is een voorbeeld van;
- en heeft gevolgen voor het leven nu⁴.

In de literatuur worden verschillende criteria voor het bepalen van historische significantie genoemd. De hier genoemde criteria zijn hierop gebaseerd. Daarnaast is het idee dat de leerlingen in de eerste opdracht met eigen formuleringen van criteria komen.

'Aan de leerlingen wordt de vraag gesteld of en waarom bepaalde personen en gebeurtenissen uit het verleden belangrijk zijn geweest'

persoon of gebeurtenis in de juiste historische context plaatsen. Vervolgens wordt er met de klas een gezamenlijke tijdbalk gemaakt, op basis van de input van de groepen. De kern van de opdracht bestaat vervolgens uit het onderzoek naar het historisch belang van

In presentaties van een minuut prijzen de groepen dan de eigen persoon of gebeurtenis aan. In nieuwe groepen wordt vervolgens een top-10 samengesteld, wat uitmondt in het samenstellen van een klassen top-10. Als afsluiting schrijven de leerlingen individueel een

NEDERLAND ALS DEMOCRATIE

Belangrijke gebeurtenissen en personen

In Den Haag komt in 2013 het Huis van de Democratie. Op de website van de stichting (www.huisvandedemocratie.nl) staat wat het doel is van het Huis van de Democratie:

“Dit huis is een etalage voor de parlementaire democratie. Iedere geïnteresseerde kan er kennis maken met de geschiedenis en het gedachtegoed van de democratie, en het parlement in werking zien.”

Jij behoort dus ook tot de beoogde doelgroep van het Huis van de Democratie. Wat zou er volgens jou in de afdeling geschiedenis van dit Huis van de Democratie aandacht moeten krijgen?

Hiernaast staat een lijst van personen en gebeurtenissen die in aanmerking zouden kunnen komen. Je gaat in een groep één van onderstaande personen of gebeurtenissen onderzoeken en bepalen of en waarom deze belangrijk was. De uitkomsten presenteer je aan de klas. Met de hele klas bepaal je samen wie jullie het belangrijkste vinden en maak je jullie eigen klassen top-10. Tot slot schrijf je een brief aan het Huis van de Democratie waarin je jouw eigen keuze geeft en beargumenteert.

Figuur 1. Inleiding op de opdracht ‘Nederland als democratie’ (enigszins aangepast)

De lessenserie is ontwikkeld door Brenda Stam, Carla van Boxtel en Jannet van Drie in het kader van hun onderzoek.

De term historische significantie komt uit de Angelsaksische literatuur. In Engeland bijvoorbeeld is het één van de structuurbegrippen uit het eindexamenprogramma.

Onder historisch redeneren verstaan we hier ‘een activiteit waarin iemand informatie over het verleden organiseert ten einde historische verschijnselen te beschrijven, vergelijken en of verklaren en waarbij hij of zij historische vragen stelt, contextualiseert, gebruikmaakt van historische begrippen en structuurbegrippen en beweringen ondersteunt met argumenten die gebaseerd zijn op bewijs uit bronnen’. Zie Van Boxtel, C. & Van Drie, J. (2008). *Het vermogen tot historisch redeneren: onderliggende kennis, vaardigheden en inzichten*. Hermes 12(34), p. 45-54.

Brenda Stam is docente geschiedenis en als vakdidacticus verbonden aan de Interfacultaire Lerarenopleidingen (ILO) van de Universiteit van Amsterdam. Jannet van Drie is op hetzelfde instituut onderzoeker.

▶ Deze stichting ijvert voor de oprichting van een Huis van de Democratie in Den Haag en richt zich daarbij vooral op jongeren. Inmiddels is deze stichting opgegaan in het Instituut voor Publiek en Politiek en bestaat de eigen website niet meer.

persoonlijke aanbevelingsbrief op basis van de resultaten uit alle uitgevoerde opdrachten. Deze kan worden beoordeeld voor een cijfer.

Groepswerk en klassengesprekken

Naast het denken over historische significantie is het afwisselen van groeps- en klassengesprekken een belangrijk uitgangspunt voor deze lessenserie. Om het historisch redeneren van leerlingen te bevorderen is het belangrijk dat ze veel mogelijkheden krijgen om dit te oefenen, bijvoorbeeld in gesprekken met elkaar en met de docent. In elke les worden groepswerk en het klassengesprek systematisch afgewisseld. In de groepen bespreken de leerlingen onder andere het bestudeerde materiaal, maken ze schema's en bepalen en onderbouwen ze hun standpunt. Het doel van de klassikale momenten is om de bevindingen uit te wisselen, te bediscussieren,

'De docenten vonden de leerlingen actiever en gemotiveerder dan ze gewend waren'

en om tot gezamenlijke klassenproducten te komen. Het groepswerk functioneert dus als voorbereiding op de klassikale momenten. De docent kan iedereen aanspreken in het klassengesprek en de leerlingen voelen zich veiliger om te spreken.

Verder wordt er gewerkt aan een concrete en realistische opdracht, namelijk het schrijven van aanbevelingsbrief aan de Stichting Huis van de Democratie⁵, waarin leerlingen aangeven welke persoon of gebeurtenis in het op te richten Huis opgenomen zou moeten worden en vooral ook waarom. Alle eerdere opdrachten van deze lessenserie werken naar deze eindopdracht toe; de opdrachten bouwen zo op functionele wijze op elkaar voort. De leerlingen zijn niet alleen in hun groep verantwoordelijk voor elkaar, maar ook op het niveau van de klas. De met de klas geconstrueerde tijdbalk bijvoorbeeld wordt gemaakt op basis van de input van de groepen en kan in het vervolg van de lessenserie weer gebruikt worden.

En het is belangrijk dat de groepen goed kunnen onderbouwen waarom hun persoon/gebeurtenis al dan niet belangrijk is, omdat de andere leerlingen deze informatie nodig hebben om een goede afweging te maken voor de klassen top-10 en het schrijven van de brief.

Wat werd er geleerd?

De lessenserie is door twee docenten in twee klassen uitgetoetst (waaronder de eerste auteur) en uitgebreid geëvalueerd. Zo hebben we de leerlingen vooraf en achteraf gevraagd hoe belangrijk ze het onderwerp

'ontwikkeling van de democratie' vonden. Vooraf vond 68 procent het een belangrijk tot zeer belangrijk onderwerp (op een vijfpunts-schaal van zeer onbelangrijk naar zeer belangrijk). Na de lessenserie was dit 89 procent. Interessanter zijn de redenen die hiervoor werden aangedragen. Zo werd bijvoorbeeld na de lessenserie vaker genoemd dat democratie een onderdeel is van onze samenleving of dat het niet vanzelfsprekend is dat we een democratie hebben. Het argument dat andere onderwerpen veel belangrijker zijn werd weer veel minder vaak genoemd.

Uit de analyses van de voor- en natoets blijkt dat de leerlingen achteraf beter scoorden op hun kennis van een aantal historische begrippen (zoals grondwet, kiesrecht, feminisme). Ook de kennis van gebeurtenissen en personen en de datering ervan was verbeterd. Uit de opdracht waarbij ze zelf een tijdbalk van de bestudeerde

periode moesten maken, bleek dat ze meer personen en gebeurtenissen konden noemen en deze ook juist konden plaatsen op de tijdbalk. De leerlingen oefenen dus in deze lessenserie niet alleen allerlei onderzoeks-, argumenteer- en schrijfvaardigheden, maar ze leren ook inhoudelijk meer over de bestudeerde periode.

De brieven

In de brieven mochten de leerlingen een eigen keuze maken wie of wat ze belangrijk vonden. Hierbij werd regelmatig afgeweken van de klassen top-10 (zie figuur 2). Als belangrijkste werden vooral genoemd: de invoering van het algemeen kiesrecht, Thorbecke, de Bataafse Republiek, Aletta Jacobs en Willem Drees. Opvallend hierbij is dat Thorbecke en de Bataafse Republiek zo hoog eindigden, vooral omdat deze bij de leerlingen vooraf helemaal niet zo bekend waren. Toch vinden ze deze erg belangrijk voor de ontwikkeling van de Nederlandse democratie.

Om hun keuze te verantwoorden werd vaak het argument gebruikt dat deze persoon of gebeurtenis gezorgd heeft voor grote veranderingen voor de mensen in de tijd zelf. Ook het argument dat de gevolgen nu in onze tijd nog steeds zichtbaar zijn, is veel gehoord. Dat iemand of iets een symboolfunctie heeft, werd relatief minder vaak genoemd, net als gevolgen voor langere termijn. Achteraf gezien was het best lastig deze zuiver te onderscheiden van de andere argumenten. Het bargumenteren van het historisch belang was ook iets wat leerlingen best moeilijk vinden en waar ze meer in zou-

den moeten oefenen. Verder zagen we dat de leerlingen historische begrippen expliciet noemen in hun brief; inhoudelijke begrippen, maar ook structuurbegrippen als oorzaak, gevolg, (grote) verandering.

Ervaringen

Uit de vragenlijst en interviews met een zestal leerlingen blijkt dat zij positief waren over de lessenserie. Ze vonden het niet te moeilijk of te makkelijk. Het was prettig om geen huiswerk te hebben en ze vonden de grote mate van afwisseling stimulerend. De docenten vonden de leerlingen actiever en gemotiveerder dan ze op basis van het tijdstip (einde van het schooljaar) en het thema verwachtten en gewend waren. Het viel hen op dat met name het gebruik van verschillende soorten argumenten complex is voor leerlingen. Het lukte vaak wel om een soort argument te noemen, maar het bleek lastiger voor leerlingen om diepgang in het antwoord te leggen. Ook werden er hoge eisen gesteld aan de kwaliteiten van de docenten als gesprekleider

'Leerlingen houden de verworven kennis langer vast dan gebruikelijk'

en organisator, omdat veel verschillende opdrachten en klassenopstellingen elkaar in rap tempo afwisselen. Je moet je dus goed voorbereiden. Voorzichtig concluderen de docenten tenslotte dat het erop lijkt dat leerlingen de verworven kennis langer vasthouden dan gebruikelijk, zowel over de ontwikkeling van de parlementaire democratie als over de principes van historische significantie.

Op basis van deze ervaringen denken we dat het nadenken over historisch significantie een krachtige en voor leerlingen uitdagende benadering is, waarbij ze oefenen met verschillende aspecten van historisch redeneren. Het past ook uitstekend in het nieuwe examenprogramma voor geschiedenis, omdat het zich richt op hoofdlijnen en het makkelijk is om verschillende tijdvakken te betrekken. Daarnaast biedt het ook ruimte aan belangrijke personen en gebeurtenissen, zoals bijvoorbeeld genoemd in de canon. Waarom is bijvoorbeeld Drees zo belangrijk geweest dat hij in de canon staat en staat... (vul maar in) er niet in? Wie bepaalt nu eigenlijk wat historisch belangrijk gevonden wordt, en wordt er anders over gedacht in andere tijden? Genoeg mogelijkheden dus voor interessante en uitdagende vragen en opdrachten voor leerlingen voor alle niveaus.

KLASSEN TOP-10

1. Invoering algemeen kiesrecht
2. Johan Thorbecke
3. Willem Drees
- 4/5. Oprichting Bataafse Republiek/ Aletta Jacobs
6. Oprichting SDAP
7. Moord op Theo van Gogh
8. Abraham Kuyper
9. Bezetting van het Maagdenhuis⁶
10. Anton Mussert

Figuur 2: Voorbeeld van een klassen top-10.

LITERATUUR

- Counsell, C. (2004). **Looking through a Josephine-Butler-shaped window: focusing pupils' thinking on historical significance**, Teaching History 114, p. 30-36.
- Hunt, M. (2000). **Teaching historical significance**. In J. Arthur and R. Phillips (Eds.), Issues in history teaching (p. 39-53). London: Routledge/Falmer.
- Phillips, R. (2002). **Historical significance – the forgotten 'key element?'**, Teaching History 106, p. 14-19.
- Seixas, P., **'Scaling up', the benchmarks of historical thinking**. A report on the Vancouver meetings, February p. 14-15 (2008). Appendix II. Themanummer Historical Significance Teaching History (2006, nummer 125).

Een Nederlandstalige samenvatting van literatuur is te vinden op: <http://www.vanderkaap.org/histoforum/2009/historischbelang.html>

De lessenserie, inclusief docentenhandleiding, werkbladen en bronnen is te vinden op www.vgnkleio.nl.

www.vgnkleio.nl

◀ 'De bezetting van het Maagdenhuis' is in de herziene versie vervangen door 'Provo's verzet tegen het huwelijk van Beatrix'.